

Asia: VN/29418/2023

Hallituksen esitysluonnos sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön muutoksiksi lasten ja nuorten terapiatakuun toteuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Edustaako vastaaja

Muuta järjestöä

2. Toteuttaako ehdotettu säädöskokonaisuus tavoitetta lasten ja nuorten mielenterveyden varhaisen vaiheen tuen ja hoidon saatavuuden parantamisesta perustason palveluissa?

Ei, vaan tarvittaisiin ehdotetun sijaan ja/tai lisäksi seuraavia toimia [Esitys toteuttaa tavoitetta vain osittain, mutta ei ole vielä lainkaan riittävä. 23 vuoteen asetettu ikäraja jättää merkittävän osan nuorista terapiatakuun ulkopuolelle, eikä heidän kohdallaan varhaisen tuen ja hoidon saatavuus parane. Into korostaa, että terapiatakuun tulee koskea nuorisolain mukaisesti kaikkia alle 29-vuotiaita nuoria. Terapiatakuun tulee kattaa koko nuoruusikä. Tärkeää on lisäksi parantaa matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita, joihin pääsee myös ilman ajanvarausta. On huomattava, että tämän tarpeen ovat nuoret itse nostaneet vahvasti esille heille suunnatussa kyselyssä. Erityistä huomiota tulee lisäksi kiinnittää NEET-nuorten palveluiden saatavuuden parantamiseen ja palveluohjaustyöhön.]

3. Onko sääntely takuun piiriin kuuluvista psykososiaalisista interventioista terveydenhuoltolain 53 §:n ja opiskeluterveydenhuoltolain 10 a §:n säännöksissä soveltamisen kannalta toimiva?

Ei, vaan säännöksiä olisi muokattava seuraavalla tavalla [On varmistettava, ettei lasten ja nuorten pääsy muuhun kuin terapiatakuun mukaiseen hoitoon opiskeluhuollossa heikkene. Opiskeluhoiltoa koskeva lainsäädäntöä on muutettava niin, että hoitoon pääsy paranee ja mielenterveyttä tuetaan tarvittaessa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.]

4. Onko takuun piiriin kuuluvan psykososiaalisen hoidon aloittamisen enimmäisajan määrittely terveydenhuoltolain 53 §:ssä ja opiskeluterveydenhuoltolain 10 a §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

Kyllä

5. Onko takuun piiriin kuuluvan mielenterveystyön palveluna annettavan psykososiaalisen tuen ja psykososiaalisten työmenetelmien määrittely sosiaalihoitolaain 25 a §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

Kyllä

6. Onko takuun piiriin kuuluvaa mielenterveystyön palvelua koskevan päätöksen toimeenpanon sääntely sosiaalihuoltolain 45 §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

Kyllä

7. Onko esitetty 2 a §:n sääntely valtioneuvoston asetukseen hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta riittävä terveydenhuollon menetelmien osalta?

Ei

Perustelut ja mahdolliset kehittämissuhteukset

Terapiatakuun mukainen hoito tulee perustua lapsen ja nuoren hoidon tarpeelle, ei kyseisellä hyvinvointialueella käytettävissä oleville interventioille. Terapiatakuuseen kuuluvat hoidot ja interventiot tulee määritellä valtakunnallisesti. Myös hoidon tarpeen arvioinnille tulee laatia valtakunnalliset kriteerit. Lisäksi varmistettava, että terapiatakuun mukainen hoito toteutetaan ensisijaisesti lähipalveluna.

8. Onko esitetty 2 a §:n sääntely valtioneuvoston asetukseen hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta riittävä sosiaalihuollon menetelmien osalta?

Ei

Perustelut ja mahdolliset kehittämissuhteukset

Terapiatakuun mukainen hoito tulee perustua lapsen ja nuoren hoidon tarpeelle, ei kyseisellä hyvinvointialueella käytettävissä oleville interventioille. Terapiatakuuseen kuuluvat hoidot ja interventiot tulee määritellä valtakunnallisesti. Myös hoidon tarpeen arvioinnille tulee laatia valtakunnalliset kriteerit. Lisäksi varmistettava, että terapiatakuun mukainen hoito toteutetaan ensisijaisesti lähipalveluna.

9. Miten lasten ja nuorten terapiatakuun enimmäisaikojen toteutumisen seuranta olisi tiedonhallinnan näkökulmasta tarkoituksenmukaista toteuttaa?

Terapiatakuun enimmäisaikojen ja eri hoitojen ja interventioiden toteutumista pitää pystyä seuraamaan läpinäkyvästi ja kattavasti. Eri hyvinvointialueita on pystyttävä vertailemaan.

10. Millaista kansallista ohjausta ja toimenpiteitä esitetyn lainsäädännön onnistunut toimeenpano mielestänne edellyttää?

Onnistunut toimeenpano edellyttää selkeää kansallista ohjausta ja ohjeistusta sekä seuranta- ja arviointia, jotta voidaan varmistaa lasten ja nuorten alueellinen, sosiaalinen, kielellinen ja muu yhdenvertaisuus.

11. Hallituksen keväällä 2024 tekemä päätös perusterveydenhuollon hoitotakuun pidentämisestä 14 vuorokaudesta 3 kuukauteen tulee kiirettömän hoidon osalta vaikuttamaan ensimmäisen hoitotapahtuman järjestämisen enimmäisaikaan perusterveydenhuollossa. Edellyttäisikö tämä muutos toteutuessaan mielestänne muutoksia terapiatakuusäätelyyn?

Kyllä

Perustelut ja mahdolliset ehdotukset

On varmistettava, että terapiakuun mukainen hoitoon pääsy toteutuu. Kolme kuukautta on liian pitkä aika lapsille ja nuorille odottaa hoidontarpeen arviota: palveluun on päästävä hoitotakuuta nopeammin. Hoitoon pääsyä on seurattava kattavasti valtakunnallisesti. MIELI ry katsoo, että lasten ja nuorten hoidon tarpeen arvio mielenterveyteen liittyvissä asioissa tulee järjestää seitsemässä vuorokaudessa – olemme tästä samaa mieltä.

12. Muu palaute liittyen hallituksen esitysluonnokseen

Tutkimukset osoittavat, että nuorten mielenterveys on heikentynyt ja psyykinen kuormittuneisuus kasvanut. Myös mielenterveyssyistä johtuvat sairauslomien ja työkyvyttömyys ovat lisääntyneet. Inton tekemän kyselyn mukaan hyvinvointialueiden aloittamisen myötä sote-palveluiden saatavuus on merkittävästi heikentynyt ja suurinta heikentyminen on ollut juuri mielenterveyspalveluissa. Yhteensä jopa 70 prosenttia kyselyyn vastanneista etsivän nuorisotyön toimijoista katsoo, että nuorten mielenterveyspalvelut ovat heikentyneet. Inton kysely tuo esille, että etsivän nuorisotyön ja työpajatoimijoiden mukaan nuorten mielenterveyspalvelujen puutteet ovat kriittisiä ja nuorten mielenterveyskriisi akuutti. Yhtälö on kestävä suhteessa nuorten kasvaneisiin tuen ja hoidon tarpeisiin. Etsivä nuorisotyöntekijä kuvaa tilannetta käytännössä: ”Nuorille on täysin mahdotonta saada nopealla aikataululla mielenterveys- ja päihdeasioihin tukea. Jonot ovat kunnasta riippuen jopa 1 v. Maksusitoumuksen voi saada ulkopuolisen palveluntuottajan palveluun, mutta sitoumuksen saa vain jonottamalla sinne palvelutarpeen arvioon, jonka jonot siis 6–12 kk. Myöskään lääkäriaikoja ei saa helposti tai nopeasti, kunnasta riippuen joutuu jonottamaan viikkoja, jopa kuukausia.”

IKÄRAJA ON NOSTETTAVA 29 VUOTEEN

Lasten ja nuorten terapiatakuuta koskevan lainsäädännön ikäryhmäksi on määritetty lapset ja alle 23-vuotiaat nuoret. Into katsoo, että ikäryhmäksi tulee määrittää lapset ja alle 29-vuotiaat nuoret nuorisolain (1285/2016) mukaisesti. Nyt rajausta jättää merkittävän osan nuorista ilman tukea ja asettaa nuoret keskenään eriarvoiseen asemaan. Etsivän nuorisotyön ja nuorten työpajojen toimijoiden mukaan tarve terapiatakuun mahdollistamille palveluille on alle 29-vuotiailla nuorilla suuri ja palveluiden saatavuus luokattoman heikkoa. Rajausta tulee heikentämään jo ennestään haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tilannetta ja syventämään syrjäytymisen riskejä. On huomattava, että moni alle 29-vuori tarvitsee terapiatakuun mahdollistamaa tukea ja edelleen esim. lapsuuden kodista irrottautumisen sekä koulutukseen ja työelämään sijoittumisen prosessi aiheuttaa psyykkisiä ongelmia. Katsomme, että nostamalla ikäraja alle 29-vuotiaisiin tuetaan kattavammin myös hallitusohjelman tavoitetta nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä. On myös huomattava, että esimerkiksi NUOTTI-valmennus on kohdentunut alle 29-vuotiaisiin nuorten tarpeita vastaavasti. Tämä ikäryhmärajaus tulisi olla myös lasten ja nuorten terapiatakuussa. Terapiatakuun tulee kattaa kokonuuusikä.

PARANNETTAVA MATALAN KYNNYKSEN JA NEET-NUORTEN PALVELUITA

Korostamme, ettei esitetty lainsäädäntö pysty vielä riittävästi vastaamaan lasten ja nuorten lisääntyneisiin mielenterveysongelmiin. On tärkeää edistää myös muita nuorten mielenterveyttä tukevia toimenpiteitä ja parantaa etenkin matalan kynnyksen mielenterveyspalveluiden saatavuutta. Esityksen valmistelun tueksi toteutetussa lasten ja nuorten kyselyssä olennaiseksi tekijäksi mielenterveyteen liittyvän tuen saamisessa nousi se, että avun saamista ei tarvitse odottaa pitkään ja että tapaamisten pitäisi tarvittaessa järjestyä ilman ajanvarausta. On olennaista, että myös näihin tarpeisiin vastaavia matalan kynnyksen palveluita vahvistetaan.

Esityksessä tuodaan esille, ettei terapiatakuu ratkaise palvelujärjestelmän sirpaleisuuden haasteisiin. Olemme samaa mieltä. Olennaista on panostaa nykyistä vahvemmin myös palveluketjujen sujuvuuteen ja monialaiseen yhteistyöhön sekä valtakunnallisella että alueellisella tasolla. Pidämme tärkeänä, että kansalliseen palvelureformiin kuuluvaa palvelujärjestelmän selkeyttämistä myös lasten ja nuorten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuuden osalta jatketaan.

Kuten esityksessä todetaan, työn ja opiskelun ulkopuolella olevien nuorten (NEET) mielenterveysongelmat ovat huomattavan yleisiä eikä NEET-nuorten tarpeita nykyisellään huomioida riittävästi palvelujen sisällöissä tai toimintaprosesseissa. Katsomme, ettei esitys vielä paranna NEET-nuorten tilannetta. On toki tarkoituksenmukaista, että myös sosiaalihuollolla on mahdollisuus tarjota takuun piiriin kuuluvia mielenterveystyön palveluja – tämä tukee osaltaan haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tarvitseman tuen saavutettavuutta. Olennaista on kuitenkin nostaa ikäraja alle 29-vuotiaisiin ja turvata hoito lähipalveluna sekä osana perusterveydenhuoltoa. On varmistava terapiatakuun mukaisten palveluiden saatavuus matalalla kynnyksellä esim. terveysasemilla ja Ohjaamoissa sekä lisättävä nuorille räätälöityjä ilman ajanvarausta toimivia matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita. Olennaista on myös vahvistaa monialaista yhteistyötä ja paikallisten palveluekosysteemien toimijoiden yhteistyötä palveluprosessien sujuvoittamiseksi.

TERAPIATAKUUN PIIRIIN PÄÄSTÄVÄ KOLMEA KUUKAUTTA NOPEAMMIN

Kevään 2024 kehysriihessä hallitus päätti palauttaa hoitotakuun kolmeen kuukauteen. Esityksessä todetaan, että ensimmäisen hoitotapahtuman lykkääntyminen voi viivästyttää myös lasten ja nuorten terapiatakuun piiriin tulemisen prosessia. Into painottaa, että terapiatakuun lainsäädäntöön on kirjattava, ettei hoitotakuun muutos koske terapiatakuuta: palveluun on päästävä nopeammin. On huomattava, että ilman tarpeeksi nopeaa arviointia ja hoitoa tilanteet vaikeutuvat ja hoidontarpeet kasvavat. Terapiatakuun piiriin pääsemistä ja sen mukaisen hoidon toteutumista on seurattava tarkkaan kansallisesti.

On tarkoituksenmukaista, että terapiatakuun piiriin kuuluvan psykososiaalisen intervention saaminen ei edellytä kaikissa tilanteissa lääkärin arviota, kuten esityksessä todetaan. Esityksen mukaan tukea voisi saada joustavasti esimerkiksi neuvolan tai koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ohjaamana, opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalveluista tai muista matalan kynnyksen

sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. On olennaista varmistaa näiden palveluiden saatavuus ja saavutettavuus myös NEET-nuorille. Pidämme tärkeänä, että terapiatakuun mukaiset palvelut ovat hyvinvointialueella maksuttomia, kuten esitykseen on kirjattu.

Kuten esityksessä todetaan, strukturoitujen menetelmien käyttöönotossa on myös riskejä: terapiatakuun piiriin kuuluvat interventiot toteutetaan tietyn rakenteen ja sisällön mukaisesti, ja ne kohdentuvat tiettyyn ongelmaan ja oireeseen. Pidämme riskinä myös, että nuoren yksilöllinen palvelutarve ei tule riittävästi huomioitua, vaan hän ohjautuu hyvinvointialueella tarjolla oleviin interventioihin kaavamaisesti. Nuorten yksilölliset tilanteet on huomioitava sekä perheiden tuki, riittävä palveluvalikoima ja matalan kynnyksen palvelut on varmistettava.

NUORTEN MIELENTERVEYSKRIISIIN VASTAAMINEN EDELLYTTÄÄ MONINAISIA TOIMIA

On selvää, että nuorille räätälöidyt mielenterveyspalvelut on saatava pikaisesti kuntoon. Tilanne on jo hälyttävä. Myös Ota kantaa -sivuston vastaukset osoittivat, että lasten ja nuorten mielenterveyden ongelmissa keskeiset haasteet liittyvät siihen, ettei tarvittavaa apua ole tarjolla, vaikka sitä hakee. Lasten ja nuorten terapiatakuu on yksi askel nuorten tukemisessa ja hyvinvoinnin vahvistamisessa, mutta se ei ole vielä riittävä. Korostamme, että erityistä huomiota tulee kiinnittää mielenterveysongelmien juurisyihin, vähentää nuorten psyykkistä kuormitusta ja mielenterveyden ongelmien riskitekijöitä sekä vahvistaa nuorten kokemaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Into haluaa kiinnittää huomiota myös siihen, että hallitusohjelmaan on kirjattu, että ”Hallitus laatii laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi.” Katsomme, ettei maaliskuussa hyväksytty Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma (VANUPO) täytä tätä kirjausta. Peräänkuulutamme, että aidosti laaja-alainen ja monialainen toimenpideohjelma on laadittava ja sen toteuttamiseen on varattava asianmukaiset resurssit.

Kontio Timo
Into - etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry